

ZVYKY A TRADICE SVATEB

Kde to všechno začalo?

Vědci z Univerzity v Missouri se pokusili o rekonstrukci „prasvatby“. Vědci se zaměřili na poslední současné populace lovců a sběračů v Africe, Austrálii i jižní a severní Asii, protože ti mají svým životním stylem i kulturou k našim dávným předkům nejbližší. Z analýz vyplývá, že historie svateb sahá do dob, kdy ještě lidé druhu Homo sapiens neopustili svou africkou kolébku. Svatby jsou tedy rozhodně starší než čtyřicet tisíc roků. Vše nasvědčuje tomu, že původní manželství byla párová. Z analýzy také vyplývá, že už první pravěké sňatky lidí Homo sapiens zahrnovaly vzájemnou výměnu předmětů nebo služeb mezi rodinami snoubenců. Dnes mívá taková směna například podobu věna.

Keltská (pohanská) svatba

Svatba se konala v době, kdy měsíc na obloze přibýval a dvojice vstupovala do manželství na předem domluvenou dobu. Dozraje-li vztah v pevný svazek, může se rituál obnovovat nebo uzavřít na celý život. Samotný obřad se odehrával v přírodě pod svatebním dubem výměnou prstenů. Obřad poté pokračoval tancem a zpěvem kolem magického ohně. Mnohé věci z pohanských dob přetrvává nevědomky až do dnešních dnů. Jde např. o únos nevěsty.

Trochu z historie české svatby

Individuální a monogamní manželství se v Evropě prosadilo v období raného středověku. V Čechách se o jeho uplatnění zasloužil kníže Břetislav, první z českých panovníků, který si uvědomil společenský a mravní význam manželství. I když se v této době stav panenství či panictví v hierarchii křesťanských hodnot oceňoval výše než manželství, uznala církev na konci 12. století manželský svazek za jednu ze sedmi svátostí.

Jaké poslání mělo manželství naplňovat?

Lékaři středověku se s posměchem o lásce vyjadřovali jako o nemoci, kterou je třeba léčit. Snad proto po mnohá staletí nebýval sňatek spojován s city. V kruzích panovníků a vysoké aristokracie býval sňatek výhradně politickou či dynastickou, ale také ekonomickou záležitostí. Ještě před nějakými sto lety bývaly nevěsty utěšovány tím, že „láska se teprve dostaví“, ale ne vždy se tak skutečně stalo. Milena Lenderová ve své knize „K hříchu i k modlitbě“ píše, že teprve mezi dvěma světovými válkami se začalo na manželství pohlížet jako na logické vyvrcholení lásky. Příkladů „manželství z rozumu“ bychom našli bezpočet. Více sňatků z lásky se konalo na venkově mezi méně majetnými vrstvami.

Věk snoubenců při uzavírání sňatku

Informace o zasňobování kojenců a uzavírání sňatků v dětství se týkají především panovníků či vysoké šlechty. Až do poloviny 19. století se muži

z prostředí středoevropské aristokracie zpravidla ženili krátce po dosažení zletilosti. V měšťanské společnosti se muži jen zřídka ženili před třicítkou. U dívek byla považována za nejvhodnější věk k uzavření manželství dvacítka. Dívka „na vdávání“ si nemohla příliš vybírat - až do 18. století platil u privilegovaných vrstev vzorec: buďto sňatek, nebo klášter.

Ve srovnání s městem se lidé na venkově ženili a vdávali v mladším věku. Obecně však platilo, že sňatek se uzavíral ve věku dospělosti. Chlapci se za dospělé považovali mezi šestnácti až osmnácti, dívky mezi čtrnácti až šestnácti lety. Hranice plnoletosti se ovšem postupem času zvyšovala: Podle rakouského zákoníku z roku 1811 byl člověk plnoletý ve čtyřiaadvaceti letech.

Při volbě budoucího partnera bylo rozhodující slovo rodičů. Základním pravidlem byla příslušnost k sociální skupině. Případné výjimky se ne vždy setkaly s pochopením společnosti.

Historie uzavírání sňatku

Od konce 12. století bylo manželství považováno za církevní svátost. Zákon z roku 1811 prohlásil manželství za smlouvu. Manželství byla následně uzavírána buď církevní nebo civilní. Sňatkem získávala žena automaticky příjmení svého muže i jeho domovskou a státní příslušnost. Od roku 1950 se v našem státě mohlo platně uzavřít manželství jen na národním výboru. Novomanželé se mohli po uzavření občanského sňatku odebrat uzavřít ještě sňatek církevní, který měl už jen povahu slavnostního obřadu. Až do roku 1950 měli rodiče zákonnou povinnost dát své dceři či svému synovi v den jejího sňatku přiměřené věno.

Vlastnímu sňatku předcházely zasnuby (úmluva mezi mužem a ženou, že spolu uzavřou manželství) a ohlášky (církevní, ohlašované z kazatelny či civilní uveřejněné formou oznámení na vývěsce). Nesměla chybět ani předsvatební smlouva. Změny přináší rok 1950, kdy se upustilo od ohlášek, muž přestal být hlavou domácnosti a manželka mu není podřízena. Oba mají stejná práva a povinnosti.

Svatba dnes a její zvyky

Svatební zvyky se v jednotlivých zemích sice liší, ale i přesto mají mnoho společného. Všude na světě jsou symbolem vstupu do manželství prstýnky. Nevěsty nosí bílé šaty, muži tmavé obleky. Aniž si to uvědomujeme, často i z našich úst vychází různé pověry a pořekadla, které vymysleli naši předci.

Asi nejznámějším ze svatebních zvyků je pečení svatebních koláčků a svatebního cukroví. Důležité je si pamatovat, že by svatební koláčky neměla péct sama nevěsta, neboť by tím dle pověr způsobila, že bude mít nouzi v manželství a uplakané děti. Další pověra nám říká, že snoubenci, ač spolu již třeba bydlí, nemají předsvatební noc strávit v jednom domě.

Nejznámější pověra tvrdí, že by ženich měl vidět šaty nevěsty až těsně před obřadem. K tomuto se váže i další pověra, tvrdí, že kdo spatří svůj protějšek ve svatební den jako první, tak bude mít navrch v manželství. V minulosti se věřilo, že zlí duchové proniknou do těla nosem, a proto si nevěsta zakrývala obličej závojem. Zároveň to byl symbol neposkvrněnosti. Z tohoto důvodu

se má závoj odnímat až na konci svatebního obřadu, při prvním polibku novomanželů. Další velmi známá pověra o šatech nám říká, že by nevěsta měla mít oblečeno ve svatební den všechno nové, což má symbolizovat nadcházející novou etapu života. Dále by měla mít něco vypůjčeného, v zásadě od šťastného člověka a nesmíme zapomenout na věc starou, často jí bývá nějaký šperk, který si rodina předává z generace na generaci a v neposlední řadě něco modrého, což bývá novomanželem oblíbený modrý podvazek. Dle pověr pak pro hojnost peněz stačí do levého střevíce vložit minci a čtyřlístek v pravém zajišťoval štěstí a lásku.

I počasí hrálo při svatebním dnu svou roli. Naši předkové říkali: "Děšť přináší na mnoho let požehnání." Co kapka, to šťastný den manželského života. Když svítí ve svatební den slunce, nemůže se také nic stát, neboť sluneční paprsky přinášejí štěstí do manželství.

K odehnání zlých sil, které by mohly uškodit novomanželům, se dříve práskalo bičem a tropil se hluk při odjezdu na svatební obřad. Dnes je bič nahrazen mačkáním klaksonu.

Po vlastním obřadu je zvykem házet na novomanžele rýži jako symbol bohatství a plodnosti. Ženich dostává na krk chomout symbolizující jeho svázání manželstvím a nevěsta dostane bič, aby bylo zřejmé, kdo bude vládnout. Ženich dostává také na nohu věžeňskou kouli představující jeho hříchy z mládí. Nevěsta si pak musí ženicha vysvobodit pomocí pilky na železo nebo se ženich musí vykoupit.

Rovněž ke svatební hostině se váže řada zvyků. Rozbití talíře skrývá hned tři pověry. Střepey z rozbitého talíře (avšak ne skleněného) přinášejí štěstí, společným zametáním novomanželé prokazují vůli spolupracovat a hluk rozbití odhání zlé duchy. Na to, aby nevěsta překročila práh pravou nohou a nezakopla o něj, dávali pozor už i staří Indové. Jde o to, že nevěsta je cizí pro domácí bůžky a dobré duchy, kteří pod prahem žijí. Když ji ženich přenese, ničeho si nevšimnou, a když pak ráno vstane, je už „jejich“, takže jí neublíží. Svatební přípitek by měl pronést otec nevěsty, popřípadě některý ze svědků. Když novomanželé usednou ke svatebnímu stolu, personál je sváže kolem krku velkým bílým ubrusem. Dostanou jednu lžici na polévku ze společného talíře. Vzájemně se pak krmí. Pojídání společné polévky z jednoho talíře při svatební hostině představuje spolupráci novomanželů v životě a také rovnost mezi nimi. Druhý význam, který je snad ještě podstatnější, je symbol onoho společného krajíce, z něhož je nutno si brát a dávat rovným dílem. Právě pro tuto výstižnou symboliku je uvedený svatební zvyk dodnes velmi rozšířen.

Rozkrojení svatebního dortu je jednou z nejstarších tradic. Novomanželé ho mají společně rozkrojit a rozdat, což opět symbolizuje to, že si ve společném životě mají pomáhat. První kousek podá ženich nevěstě, druhý ona jemu, další nevěsta matce ženicha, potom svojí matce, otci ženicha a svému otci. Nakonec svědkům a všem svatebčanům. Žádný ze svatebčanů by neměl ochutnání svatebního dortu odmítnout, jinak to jemu, ale i novomanželům přinese smůlu. Oblíbená pověra mezi svobodnými ženami tvrdí, že ta, která chytí kytici nevěstou hozenou, do roka se také vdá.

Výročí svatby a jejich názvy

Každý rok výročí svatby je až do 15 let označen určitým názvem a poté se je jím označován co pět let. Bývá zvykem si dát na výročí nějaký dárek (květiny, zájezd, netradiční dar). Při kulatém (vyšším) výročí je možné obnovit svatební slib. V dnešní době, kdy se mnoho párů brzo po svatbě rozvádí, je úctyhodné vydržet s někým mnoho let. V minulých letech bylo naprosto běžné, že spolu manželé vydrželi až do smrti a právě oni mohli spolu vydržet 50 i 60 let a oslavit zlatou nebo diamantovou svatbu.

Výročí se jmenují podle toho, jakými dárky se manželé obdarovávají.

1. bavlněná
2. papírová
3. kožená
4. květinová
5. dřevěná
6. železná
7. vlněná
8. bronzová
9. měděná (hliněná)
10. cínová
11. ocelová
12. hedvábná
13. krajková
14. slonovinová
15. křišťálová (skleněná)
20. porcelánová
25. stříbrná
30. perlová
35. korálová (plátěná)
40. rubínová
45. safírová
50. zlatá
55. smaragdová
60. diamantová
65. kamenná
70. platinová
75. nebeská svatba/ svatba korunovačních klenotů

Lenka Nováková